
INFORMACJE

EUGENIUSZ KOŚMICKI
Akademia Rolnicza w Poznaniu

LEKSYKON ROLNICTWA – PODSTAWOWE PROBLEMY I ASPEKTY PRODUKCJI ROLNEJ*

Aż do połowy lat pięćdziesiątych ubiegłego wieku ukazywały się wszechstronne leksykony o rolnictwie. Później nastąpiła charakterystyczna przerwa trwająca aż do lat dziewięćdziesiątych XX wieku. W tym okresie ogromnie wzrosła wiedza i osiągnięcia naukowe we wszystkich działach i aspektach produkcji rolnej. Przedstawiony tutaj „Leksykon rolnictwa” został opracowany przez dr Ingrid Alsing przy udziale całego zespołu ekspertów, którzy zajęli się szczegółowymi problemami rolnictwa: A. Fleischmann gospodarką rynkową, prof. K. Guthy mleczarstwem, G. Hechler uprawą tytoniu, G. Rossbauer uprawą chmielu, prof. F. Schmaunz księgowością, dr H. J. Ruhdel gospodarką stawową, J. Schlaghecken polową uprawą warzyw, prof. I. Schneider-Böttcher rolnymi gospodarstwami domowymi, dr P. Bach problemami makroekonomicznymi rolnictwa.

„Leksykon rolnictwa” jest dziełem niezwykłym, bowiem w możliwie krótkiej, prostej, zrozumiałej i poglądowej formie przedstawiono w nim podstawowe problemy współczesnego rolnictwa. Leksykon w podręcznej, niejako w skoncen-

* Lexikon Landwirtschaft. Pflanzliche Erzeugung. Tierische Erzeugung. Landtechnik/Bauwesen. Ökologischer Landbau. Betriebslehre. Landwirtschaftliches Recht. (Leksykon rolnictwa. Produkcja roślinna. Produkcja zwierzęca. Technika rolna/budownictwo. Rolnictwo ekologiczne. Nauka o przedsiębiorstwie. Prawo rolne). IV. überarbeitete und erweiterte Auflage. Gemeinsam mit einem Expertenteam stellte Dr. Ingrid Alsing dieses Lexikon zusammen, Stuttgart 2002, VerlagsUnion Agrar – Eugen Ulmer, ISBN 3-8001-3930-8, ss. 909.

trowanej formie, daje nam wszechstronną informację o rolnictwie i gospodarce żywnościowej. Umożliwia poznanie najważniejszych problemów rolnictwa w warunkach szybko rozwijającej się specjalizacji i technicyzacji. Wydanie czwarte różni się od dotychczasowych (1–3 wyd. – BLV – Verlagsgesellschaft mbH, München), gdyż w szerokim zakresie uwzględnia ekologiczne problemy produkcji rolnej, jak też problemy rolnictwa ekologicznego, a także nowe ukie-
runkowanie produkcji rolnej. Począwszy od przełomu lat 2000/2001 nastąpiła w Niemczech zasadnicza zmiana koncepcji dalszego rozwoju rolnictwa, w związku z przyjęciem koncepcji przynajmniej częściowej modernizacji ekologicznej gospodarki, w tym również rolnictwa. Nowa minister Ministerstwa Ochrony Konsumentów, Wyżywienia i Rolnictwa w Niemczech Renate Künast głosi słynne już hasło „klasa zamiast masy”, a więc zwraca ona szczególną uwagę na problemy produkcji jakościowej, zamiast ciągłego ilościowego powiększania produkcji rolnej. Podkreśla się również podstawowe problemy trwałości produkcji rolnej i gospodarki żywnościowej przywiązując dużą wagę do odnawialnych źródeł energii, rozwoju agroturystyki, zachowania regionalnych struktur produkcji rolnej i przetwórstwa, a także chowu zwierząt zgodnego z wymogami gatunkowymi. Aby ułatwić konsumentom ocenę produkowanej żywności, wprowadzono również dwa, nowe znaki towarowe (jeden dla produktów rolnictwa ekologicznego, a drugi dla przejrzystych struktur produkcji rolnej w rolnictwie konwencjonalnym).

Jest oczywiste, że istniejący „Leksykon rolnictwa” nigdy nie zastąpi całkowicie specjalistycznej literatury rolniczej. Może on jednak pełnić rolę znakomitego poradnika dostarczającego „natychmiastowej” szybkiej pomocy dla pracujących w rolnictwie, a także w związanych z rolnictwem działach gospodarki. Korzystanie z „Leksykonu rolnictwa” oszczędza cenny czas dostarczając jednocześnie wartościowej informacji. Ujęte są tutaj wszystkie działy rolnictwa, a także powiązania pomiędzy nimi – przy tym hasła „Leksykonu” ujęte są alfabetycznie.

Nie sposób w krótkim omówieniu wskazać na wszystkie hasła tego obszernego, chociaż bardzo podręcznego „Leksykonu”. Podstawowe tematy „Leksykonu” można określić w sposób następujący:

- produkcja roślinna (zboża, okopowe, rośliny oleiste, rośliny włókniste);
- uprawa chmielu, kultury specjalistyczne, polowa uprawa warzyw;
- nasiennictwo i uprawa nowych odmian;
- ochrona roślin w głównych aspektach (biologiczna, chemiczna, techniczna);
- trwałe użytki zielone;
- gospodarka leśna;
- agrometeorologia;
- podstawowe problemy hodowli i chowu zwierząt (bydło, trzoda chlewna, owce, konie, kozy, drób);

- anatomiczne podstawy i fizjologia w hodowli zwierząt;
- problemy wyżywienia zwierząt;
- gospodarka stawowa (hodowla ryb słodkowodnych);
- technika w produkcji roślinnej i zwierzęcej (zbiór plonów, zbiór pasz, konserwowanie paszy, mechanizacja produkcji zwierzęcej);
- technika transportowa i ciągniki;
- podstawowe problemy rolnictwa ekologicznego;
- energia i budynki inwentarskie w produkcji rolnej;
- praca rolnicza i rolne gospodarstwo domowe;
- problemy ekonomiczne rolnictwa w gospodarce rynkowej;
- historia rolnictwa i polityka rolna (łącznie ze Wspólną Polityką Rolną Unii Europejskiej);
- podstawowe problemy społeczne wsi i rolnictwa (łącznie z problemami subwencji i opodatkowania);
- nauka o współczesnym gospodarstwie rolnym.

Jeśli chodzi o zboża, najwięcej uwagi poświęcono w „Leksykonie” pszenicy, jęczmieniowi, owsowi, życie, a także kukurydzy (która jest jednak w Europie głównie rośliną pastewną). W przypadku pszenicy dużą popularnością cieszą się od niedawna stare odmiany i gatunki pszenicy m.in. pszenica orkisz i pszenica twarda. Dużo uwagi poświęcono także roślinom okopowym, zwłaszcza ziemniakom i burakom cukrowym, a także podstawowym roślinom oleistym (rzepak, słonecznik, soja). Jest charakterystyczne, że współczesne monokultury są coraz bardziej nieodporne na inwazję szkodników, chwastów i oddziaływanie złej pogody. Stąd też znaczenie problemów ochrony roślin. Produkcja roślinna staje się coraz bardziej zmechanizowana. Obecnie mówi się nawet o różnorodnych systemach produkcji rolnej opartych już coraz częściej na wykorzystaniu najnowszej informatyki i techniki satelitarnej.

Wiele problemów sprawia masowa hodowla zwierząt. Zwierzęta hodowane są w ogromnych pomieszczeniach, gdzie coraz częściej procesy karmienia są – w ogromnej mierze – zautomatyzowane i sterowane przez komputery. Niestety tak zautomatyzowana produkcja zwierzęca jest bardzo podatna na liczne choroby, które mogą wynikać z jednostronnego karmienia zwierząt (np. brak włókien roślinnych lub substancji balastowych), a także szybkiego upowszechnienia się różnego rodzaju epidemii w warunkach masowej hodowli. Największe zaniepokojenie budzi tutaj gąbczaste zwyrodnienie mózgu (BSE lub „choroba szalonych krów”). Także trzoda chlewna i drób stają się coraz bardziej zagrożone licznymi epidemiami. W tych warunkach trzeba przestrzegać ściśle przepisów higieny i różnorodnych środków kontrolnych. Obok powszechnie znanych zwierząt użytkowych obecnie pojawia się zapotrzebowanie na mięso strusi, bawołów, amerykańskich wielbłądowatych, jaków, a nawet wyhodowanych „turów”.

W latach dziewięćdziesiątych XX wieku anstąpiło zwiększenie roli rolnictwa ekologicznego, zarówno w uprawie roślin, jak i hodowli zwierząt. W przypadku

rolnictwa ekologicznego chodzi o popieranie naturalnej żyzności gleby, a także o zwiększenie naturalnych sił obronnych roślin i zwierząt w stosunku do chorób i szkodników. W rolnictwie ekologicznym próbuje się zachować możliwie zamknięty system ekologiczny w produkcji i odrzuca się chemiczno-syntetyczne środki produkcji rolnej używane obecnie powszechnie w rolnictwie konwencjonalnym. Unia Europejska zajmuje się w dużym stopniu rolnictwem ekologicznym (od 1991 roku w produkcji roślinnej, a od 1999 roku w produkcji zwierzęcej). Współcześnie istnieje już rozbudowana sieć gospodarstw ekologicznych, a także doradztwo i placówki naukowe zajmujące się rolnictwem ekologicznym. Rolnictwo ekologiczne odrzuca także zastosowanie inżynierii genetycznej w produkcji żywności. Ruch rolnictwa ekologicznego wiąże się z często problemami zdrowego odżywiania, lokalnych produktów i agroturystyką. W niektórych krajach, np. w Austrii, rolnictwo ekologiczne szybko się rozwija w wyniku wsparcia finansowego państwa.

Współczesne rolnictwo wiąże się ściśle z całą gospodarką narodową. Zachowuje ono swoją specyfikę ekonomiczną znajdując się nadal w specjalnym systemie subwencji i podatków. Rolnictwo w Unii Europejskiej jest obecnie kształtowane przez Wspólną Politykę Rolną UE. Niestety, brak jest zasadniczej zgodności co do przyszłego charakteru rolnictwa w Unii Europejskiej. Toczy się tutaj spór pomiędzy rzecznikami rozwoju rolnictwa typu high-tech-agriculture, a koncepcjami jego ekologizacji.

Od 1992 roku Wspólna Polityka Rolna podlega różnorodnym zmianom, aby zmniejszyć nadwyżki produkcji rolnej. Obecnie politykę Unii Europejskiej wyznacza w dużym stopniu Agenda 2000. Najważniejsze wyzwania to: przyjęcie nowych członków do Unii, w tym Polski, niezbędna odpowiedź na globalizację rynków rolnych, a także dopłaty bezpośrednie. W „Leksykonie” omówiono szczegółowo najważniejsze rynki rolne i czynniki je kształtujące (rynek zbożowy, rynek mięsa, rynek mleka i jego przetworów, rynek cukru, rynek olejów roślinnych).

Wiele problemów w rolnictwie i na obszarach wiejskich wiąże się z gwałtownymi zmianami społecznymi. W Europie Zachodniej bezpośrednio w produkcji rolnej pracuje już bardzo mało ludzi. Jednocześnie dochody rolników są znacznie niższe niż ludności miejskiej (dysparytet dochodowy). Pojawia się problem następców w gospodarstwach rolnych i zanikania tradycyjnej kultury chłopskiej i wiejskiej. Rolnicy stają się drobnymi przedsiębiorcami rolnymi, którzy znajdują się pod ogromnym naciskiem konkurencji. W tych warunkach powstają grupy producentów, a także spółdzielnie rolników. Wiele problemów wiąże się z motywacją pracy w rolnictwie i przyszłego charakteru rolnictwa. Na sytuację społeczną i ekonomiczną rolników wpływa coraz bardziej działalność organizacji międzynarodowych, zwłaszcza Światowej Organizacji Handlu

(WTO), Organizacji Współpracy i Rozwoju Gospodarczego (OECD), a także Międzynarodowego Funduszu Walutowego i Banku Światowego.

Podsumowując trzeba stwierdzić, że „Leksykon rolnictwa” stanowi cenną pomoc dla wszystkich osób związanych z rolnictwem, cenny poradnik dla praktyków, ale także dla studentów. Problemy przedstawione w „Leksykonie” są bardzo aktualne także w naszym kraju. Ze względu na charakter tego opracowania należałoby przetłumaczyć tę wyjątkowo interesującą i wartościową pracę na język polski. Problemy rolnictwa i wyżywienia pozostają nadal bardzo istotne, pomimo że w krajach zachodnich pracuje w rolnictwie stosunkowo niewiele osób.